

УДК. 339.5.01

ВАСИЛЬСВ А.А., Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна**Васильсв Андрій Анатолійович** – викладач МДГУ імені П. Могили, аспірант НаУКМА

ІННОВАЦІЙНА ПАРАДИГМА ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ.

Проаналізовано досвід побудови інноваційної моделі КНР. Визначено три групи характерних рис цієї моделі, а саме: економічні, інституційні та соціальні. Визначено недоліки щодо інноваційної моделі України, отримано висновок про те, закріплені в нормативних актах, в довготривалому періоді вони можуть створити загрози економічній безпеці країни.

Experience of constructing the People Republic of China innovative model is analysed. Three groups of these model characteristics are found: economic, institutional and social. Weakness of the Ukrainian model is defined, the conclusion concerns the fact that fixed in normative acts it can create the threats to economic safety of the country in the long run.

Формування сучасного інформаційного суспільства вимагає вирішення окремою країною низки завдань науково-технічного розвитку. Через останній як мінімум досягається економічна безпека суспільства. Одним із завдань науково-технічного розвитку постає створення інноваційної системи, яка б сприяла перетворенню знань в інтелектуальний капітал. Наразі можемо констатувати, що Україна не підійшла до вирішення цього завдання. Досі ще немає критичної маси наукових та технологічних індустріальних парків, бізнес інкубаторів та інноваційних кластерів. Відтак, знання залишаються в університетах та науково-дослідних установах, а капітал – на підприємствах. Не працює система, яка б з'єднувала ці елементи на користь стратегічним інтересам розвитку країни, що створює потенційні загрози економічній безпеці в умовах глобалізації. В той же час досвід багатьох країн показує, що налагоджена ефективна інноваційна модель може стати

рушійною силою економічного розвитку України.

Не існує такої інноваційної моделі, яку будь-яка країна може однаково успішно застосувати. Недостатність вітчизняного досвіду в цій сфері обумовлює необхідність використання іноземного. Відтак при вирішенні поставленої проблеми доцільно проаналізувати інформацію щодо країн, які мають спільні з Україною риси, або які накопичили значний досвід створення інноваційної системи.

Деяко подібними до України в інноваційному плані визначено країни Східної Європи, насамперед Угорщину, Словенію, Чехію [1]. Проте значний економічний та інституційний вплив країн Центральної та Західної Європи ускладнює адаптацію відповідних моделей до нашої країни. Перейняти досвід Росії також важко, оскільки концепція інноваційної моделі в цій країні ґрунтується на використанні переваг від експлуатації нафтових, газових та інших мінеральних ресурсів, що дає змогу формування

інвестиційних фондів для науково-технічного розвитку. Очевидно, що подібна стратегія є неприйнятною для України з її порівняно обмеженими ресурсами.

Зважаючи на вищесказане, привертає вагу досвід побудови інноваційної моделі Китайської Народної Республіки.

З 80-х років XX ст. в Китаї за ініціативи уряду впроваджені національні стратегії розвитку окремих регіонів (1978 р. – приморські райони, 1999 р. – західні, 2003 р. – північно-східні, 2004 р. – центральні райони). Послідовність обиралась через порівняльну оцінку за такими критеріями, як якість робочої сили, продуктивність землі, забезпеченість природними ресурсами, рівень економічного розвитку, темпи та масштаби науково-технічного розвитку. Уряд сприяв залученню інвестицій в обрані регіони, що дозволило країні посісти перше місце в світовому виробництві та експорті продукції таких галузей як: текстильна (24%), виробництво кондиціонерів (30%), кольорових телевізорів (45%), взуття (50%), а також іграшок (70%). При цьому частка зовнішньої торгівлі в ВВП досягла 60% [4].

В умовах, коли лише кілька регіонів було обрано для політики концентрованого прориву китайської економіки в високотехнологічні виробничі ланцюги, а також з метою подолати проблему низькотехнологічних та низькоякісних виробництв, з 1985 р. уряд почав засновувати наукові та технологічні інноваційні парки. Через них вирішувалася проблема комерціалізації нових та високотехнологічних досягнень та інтернаціоналізації високотехнологічних підприємств. Станом на 2007 р. в КНР створено 54 національних наукових та технологічних інноваційних парки. Основна мета такої політики – перехід до структури економіки, що ґрунтується на інноваційних кластерах [5].

За п'ять років, з 2001 по 2005рр. загальний операційний дохід підприємств в парках зріс на 330% – до 348 млрд. євро, обсяг експорту – приблизно на 500% – до 83 млрд. євро. Чистий дохід зріс на 267% – до 16 млрд. євро, а доходи держави від податків – приблизно на 270% – до 16,2 млрд. євро [6].

Вражаючи результативність роботи індустріальних наукових та технічних парків в КНР підвищує цінність цього досвіду для економіки України. Метою статті є визначення чинників ефективності наукових та технологічних парків, що складає успішний досвід Китаю та оцінка можливостей його використання в Україні. Аналіз характерних рис китайської інноваційної політики здійснюватиметься в трьох основних напрямках: (1) економічному, (2) інституційному та (3) соціальному.

1. Економічний напрям передбачає розгляд особливостей, пов'язаних з економічно-

географічним чинником, доступом до ресурсів, фінансуванням та структурною політикою.

Як свідчить аналіз досвіду КНР, найкращими регіонами для розташування парків в КНР вважаються: (1) центральні міста, завдяки нагромадженню інтелектуального ресурсу та сучасній промисловій базі (разом 29 парків); (2) прибережні райони, зважаючи на відкритість до зовнішнього світу (13 парків); (3) міста з потужною військовою промисловістю та традиційні індустріальні регіони (12 парків цієї групи).

В процесі реалізації інноваційної політики було розгорнуто більш ніж 250 технологічних бізнес-інкубаторів, крім того сюди спрямовувалися первинні обсяги інвестицій: рівень інвестицій в НДКР в рамках структурної політики в 8 разів більше середнього по країні.

Китай вирішує проблему переходу від конгломератів до інноваційних кластерів. Нові підприємства, орієнтовані на виробництво високоякісної продукції, формуються відповідно до концепції кластерів. На території країни створено 1300 індустріальних кластерів [5]. Переважна їх кількість розташована в наукових та технологічних індустріальних парках, що спеціалізуються на наданні високотехнологічних послуг, виробництві програмного забезпечення, комп'ютерів, розробці новітніх джерел отримання енергії, біо-фармацевтичних дослідженнях, оптичних телекомунікаціях тощо. Наприклад, типовими кластерами є “Zhongguancun”, Пекін – національний центр виробництва програмного забезпечення та нових інформаційних технологій; “Donghu”, Вухан – китайська цитадель оптоелектроніки, “Zhangjiang”, Шанхай – виробництво комп'ютерів та медичних препаратів, “Tianjin” – біотехнологія та новітні способи отримання енергії, Shenzhen – телекомунікації, “Zhengzhou” – надміцні матеріали.

Таким чином експлуатується ефект синергії від значної концентрації спеціалістів, з іншого боку, окреслюються національні центри розвитку певних галузей. Адміністрації парків сприяють утворенню мереж, таких як промислові технологічні альянси, при цьому наголос робиться на міжнародну кооперацію.

Особливістю політики фінансування є те, що Китай активно сприяв підприємствам, що працюють в рамках парків. На даний момент підприємства звільняються від сплати податку протягом двох років з моменту подолання точки беззбитковості, щодо них зменшена ставка податку на прибуток до 15% для третього року. Щодо сертифікованих бізнес-інкубаторів та національних університетських наукових парків діють пільги з оподаткування прибутку, власності та користування землею. Разом з тим, на базі індустріальних парків засновуються місцеві інноваційні фонди та фонди венчурного

інвестування.

Відтак, уряд КНР докладає зусиль заради зменшення глибини “death valley”, тобто потреби в початкового капіталу з врахуванням її збільшення через високий ризик інноваційних підприємств.

2. Інституційний напрям аналізу інноваційної політики КНР передбачає її розгляд в розрізі таких складових як трансакційні витрати, роль держави та ступінь інституціоналізації.

Управління окремим парком здійснюється спеціальним органом. Цей процес характеризується рядом особливостей. Орган управління призначається місцевим урядом. Застосовується принцип “малий уряд з розширеними послугами”, що обумовлює розмір штату на рівні 10-25% від штату державних установ аналогічного рівня. У парку незалежна система фінансування і він проводить самостійну політику. Будівлі в парку мають загальний дизайн та єдину інфраструктуру. Компаніям в парку надаються численні послуги фінансового та технічного характеру.

Важливою функцією адміністрації парків є побудова сервісних мереж, що є необхідним елементом при формуванні інноваційних кластерів. Для цього, у випадку окремого парку, залучаються провайдери послуг, будується інформаційна сервісна мережа, створюються різноманітні бізнес-асоціації та клуби.

Розвиток сервісних мереж суттєво зменшує трансакційні витрати. Як правило, на території окремого парку розташовано офіси державних установ (митниця, поліція, різноманітні комісії), а також офіси компаній, що надають сервісні послуги: консалтингові, аудиторські, бухгалтерські, юридичні, технічні, а також ряд більш вузькоспеціалізованих, залежно від профільної діяльності парку.

Характерною рисою системи індустріальних наукових та технологічних парків виступає особлива роль Китайського уряду в їх управлінні ними. Маючи намір розвивати той чи інший інноваційний кластер, уряд створює акціонерну компанію, яка на ринкових засадах проводить розбудову та управляє парком. Така компанія отримує доходи від оренди землі або офісів на території парку, від надання сервісних послуг тощо. Суттєвою рисою китайської моделі є те, що уряд поводить себе як “володар”, а як акціонер підприємства, втручаючись в управління компаніями через такі самі процедури, які прийняті в нормах поведінки акціонерів у всьому світі. Компанія, досягаючи прибутковості, сплачує дивіденди акціонерам, поряд з цим бюджети отримують податкові надходження.

Лише порівняно нещодавно, а саме у 2006 році було впроваджено Національний довготривалий план наукового та технічного розвитку на 2006-2020рр. Зокрема, проголошено “посилення можливостей для незалежних

інновацій та побудова інноваційно-орієнтованої країни”. Протягом років дії Плану буде впроваджено систему технологічних інновацій, в якій: (1) головними елементами будуть підприємства, (2) буде підтримано ринкову орієнтацію, (3) буде посилено кооперацію між виробничими підприємствами, освітніми та дослідницькими установами.

Відповідно, до Плану, держава зобов’язується приділяти увагу таким основним умовам, що їх також варто розглядати як фактори економічної безпеки по лінії інновацій: інвестиції в НДКР, податкові ініціативи, фінансова підтримка, державні закупівлі, ре-інновації через поглинання нових технологій з-за кордону, створення та захист інтелектуальної власності.

3. Соціальні особливості інноваційної моделі КНР включають концентрацію людського капіталу та ефект синергії.

В системі технологічних інновацій, що розташована в наукових та технологічних індустріальних парках, на даний момент сконцентровано 560 тис. спеціалістів з техніки, 52 тис. магістрів, 9,36 тис. кандидатів наук (Ph.D.), 5,6 тис. випускників, що повернулись з-за кордону, а також 1 330 тис. випускників коледжів, що складає близько третини чотирьохмільйонного загального штату працівників парків.

Існують спеціальні бізнес-інкубатори для спеціалістів, які повернулись з-за кордону. Для таких також встановлено додаткові пільги.

Оскільки значна кількість висококваліфікованих в певній галузі спеціалістів, сконцентрована на обмеженій території, і для них створені найкращі умови праці, досягається ефект синергії, що експлуатується для переходу китайських підприємств та товарів до рівня високотехнологічних.

Ситуація науково-технічного розвитку через технологічні парки розвивається в Україні специфічно.

Згідно Закону України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” [3], що вступив і дію в 2005 році, технологічним паркам надається ряд податкових пільг а також субсидії. Водночас мова йде про технологічні парки, в той час як наукові парки залишаються поза увагою.

В 2006 році розпорядженням Кабінету Міністрів України ухвалено Концепцію створення індустріальних (промислових) парків, яка охоплює період 2006-2010. В ній не йдеться про інноваційні кластери, а одним з результатів зазначене прискорення процесів реструктуризації у металургійній, машинобудівній, гірничодобувній та в інших галузях промисловості, тобто дія Концепції спрямована переважно на підприємства, які не виробляють високотехнологічну продукцію. Тут же пріоритет віддається приватним паркам.

Слід зазначити, що в листопаді 2006 р. було затверджено Порядок державної реєстрації технологічних парків [2], що закріплює відповідні процедури.

Розглянувши економічні, інституційні та соціальні особливості безумовно успішної інноваційної моделі КНР, можемо стверджувати, що деякі з них можливо врахувати в сучасному процесі творення української інноваційної моделі.

Зокрема, в економічному плані є важливим досвід оптимального економіко-географічного розташування підприємств. В плані фінансування – наголос на створення фондів для зменшення глибини “death valley”; в інституційному розрізі перспективним є створення сервісних мереж в технопарках, залучення держави-акціонера. Хоча в Китаї не має інституту права власності на землю, на якій розташовані технопарки, що дає можливість державі отримувати орендну плату від учасників парку. З соціальної точки зору, на фоні досвіду Китаю виявляються проблеми України. Адже КНР близько двадцяти років проводив політику концентрації ресурсів на визначеній території, що наразі є неможливим для нашої країни.

На сучасному етапі Україна може отримати вигідну для економіки роль плацдарму для експансії китайських високотехнологічних товарів на Захід, що на неї претендують країни Східної Європи. Китайці потребують високоякісних технологічних, фінансових та

інших супутніх сервісів та сервісних мереж для обслуговування інноваційних продуктів, експорт яких нарощує Китай.

Враховуючи те, що політика української держави спрямована на розвиток технопарків поза контекстом інноваційних кластерів, тобто в рамках конгломерації, виникають сумніви щодо результативності такої інноваційної політики в цілому. Адже, декларована в вищезгаданій Концепції мета полягає в нарощуванні виробництва конкурентноспроможних товарів, при цьому не визначено жодної високотехнологічної галузі, тобто галузі, товари якої можуть бути конкурентноспроможними в довготривалому періоді. Відтак, такий підхід викликає сумніви з огляду на стан економічної безпеки у майбутньому.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити наступні висновки.

В процесі побудови інформаційного суспільства, державні органи влади повинні вирішити низку завдань науково-технічного розвитку, в тому числі – пов'язаних із економічною безпекою країни.

Одним із таких завдань є створення в країні інноваційної моделі, яка б забезпечувала перетворення знань в інтелектуальний капітал. Україна поки що не пододала цієї проблеми.

Проаналізовано позитивний досвід КНР, що протягом останніх 20-ти років будувалася оригінальну інноваційну модель, спрямовану на забезпечення переходу від промислових

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція створення індустріальних (промислових) парків, розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2006 р. №447-р.
2. Порядок державної реєстрації технологічних парків, постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2006 р. №1657.
3. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків // Відомості Верховної Ради. – 1999. – №40. – с. 363
4. english.mofcom.gov.cn.
5. www.most.gov.cn
6. www.stats.gov.cn/english/index/htm